

Beurzen kwakken, banken potten en Den Haag bezuinigt. Is Nederland aan het verarmen? Niet als we groei anders gaan meten. Zijn we klaar voor het **Bruto Nationaal Geluk**? Een peiling in het land.

DOOR MARTEN MINKEMA

vpro
gids
serie

bruto
nationaal
geluk

afl. 1 • Overdie (Alkmaar)

Verloren geluksgevoel

OVERDIE is een Vogelaarwijk, maar dat zeg je niet hardop. De oudste huizen van de Alkmaarse wijk liggen aan het Noordhollandsch Kanaal en achter dat rijtje wordt druk gesloopt en gebouwd. Veel is ook hetzelfde gebleven. Hier en daar slingert wat huisraad, de voortuintjes zijn betegeld, omgebouwd tot karpervijver of er staat een oranje partytent waaronder een uitgebreide familie op campingstoeltjes bij elkaar zit. En ze hebben hier nog belangrijke kennis die elders verloren ging: over burenhulp. Niet dat je die moet romantiseren. In dit soort volkswijkjes was bittere armoede en die geur hangt er nog steeds. Mensen *moesten* elkaar wel helpen, ze hadden geen keus. En toch. Een mens heeft contact nodig met anderen, wil zich nuttig voelen. Dat is een belangrijke voorwaarde voor geluk.

En vanwege dat geluk ben ik hier. Met een idee op zak uit Bhutan. Het bergstaatje ligt midden in de Himalaya, is onherbergzaam en straatarm, maar toch rekent het zich rijk. Dat kan met het Bruto Nationaal Geluk (BNG). Anders dan ons Bruto Nationaal Product (BNP) telt het BNG niet het geld, maar het welzijn van de burger. Geen slecht idee, ook voor Nederland. Want hier gaat het alleen goed als het BNP groeit. En als dat even niet lukt, verkeert het land in crisis en loert nationale depressie. Dat belooft niet veel goeds voor de toekomst. Azië haalt ons in, de natuurlijke hulpbronnen raken op, het klimaat slaat op hol en economische groei zonder schade aan het milieu is met de techniek van nu nog niet mogelijk. Tijd voor een aanpassing van ons model. Dus waar zal ik eens aankloppen in Overdie?

Voor niets

Bij de eerste bel zit er meteen spinrag aan mijn vingers. De bewoner staat perplex achter het raam en doet de deur niet open. Ik no-teer: eenzaamheid? In de Uitenboschstraat in Oud-Overdie heb ik meer succes. Bertus Kaal woont hier al sinds 1939. 'Ik was een kleuter, en van armoede had ik geen besef.' Wijzend naar buiten: 'Daar woonde een stucadoor, daar de melkboer bij wie je mocht meerijden

op de transportfiets, en daar de metselaar die een schoorsteenmantel bouwde bij de buurvrouw. Voor niets, mensen deden van alles voor elkaar. Ook in de oorlog. Op het plein stond een mooie grote boom. In de hongerwinter hebben ze die met elkaar gekapt en het hout eerlijk verdeeld over de buurt.' In de huizen pal tegenover Kaal woonden Duitse soldaten, die de bunkers langs het kanaal moesten bewaken. 'Soms kregen wij kinderen een stuk brood van ze.' Maar dat mocht vast geen burenhulp heten. De solidariteit is na de oorlog langzamerhand verdwenen. 'Ik kan niet zeggen wanneer precies, het liep geleidelijk af. Heel jammer, want je leefde lichter, spontaner omdat je contacten had.' Hebbes. Dat klinkt als verloren geluksgevoel. Maar hoe dit nu vast te houden? Hoe kwantificeer je zoiets, zodat het bruikbaar is voor een nieuw economisch model waar geluk de plaats inneemt van euro's? Dus weer naar Bhutan gekeken. Daar gebruiken ze een rekenmodel op basis van negen graadmeters, zoals scholing, gezondheid, natuurbehoud, goed bestuur en persoonlijk welbevinden. De overheid verspreidt enquêtes met vragen als: slaapt u goed? Hoe vaak mediteert u? Ervaart u gevoelens van empathie, jaloezie, vergevingsgezindheid, frustratie, angst? Heeft u stress, geniet u van het leven, denkt u wel eens aan zelfmoord? Aan de uitkomsten hangen getallen en die vormen samen het BNG.

Politieke boodschap

Dat lijkt helder en bruikbaar voor Nederland, maar volgens de Rotterdamse socioloog Ruut Veenhoven is er spraakverwarring en gaat het Bhutan om een heel ander soort geluk dan hier. 'Je moet dat BNG zien als een politieke boodschap. Bhutan wil wel moderniseren, maar niet veramerikaniseren. Het woord geluk dient daarbij als contrast voor materiële welvaart, dat je kunt vergelijken met het onderscheid tussen welzijn en welvaart. Ze stre-

ven naar een redelijke levensstandaard met behoud van natuur en cultuur en ze meten de voorwaarden waaronder dat kan. Maar dat is heel wat anders dan geluk meten in de zin van individuele levensvreugde.'

Daarom heeft Veenhoven – die ook bekend staat als 'geluksprofessor' – een eigen meetapparaat opgezet dat je ook zou kunnen zien als een vertaling van het BNG. Hij bepaalt het aantal Happy Life Years (HLY's) door de gemiddelde levensduur te combineren met het gemiddelde levensgeluk, los van de voorwaarden waaronder dat geluk ontstaat. Op die manier kun je verschillende landen met elkaar vergelijken. Nederland komt uit op 59,8 HLY's, wat minder is dan Denemarken met 65 maar meer dan Frankrijk met 53. Gek genoeg ontbreekt Bhutan op de lijst, volgens Veenhoven omdat daar onvoldoende onderzoek is gedaan naar persoonlijk levensgeluk. Maar zijn inschatting is dat het aantal HLY's in Bhutan een stuk lager ligt dan hier.

Dat is ontvullend. Je kunt dat BNG dus ook zien als een rookgordijn om de armoede te maskeren. Maar dat is kwaadaardig gedacht en onredelijk, want ons eigen BNP ontneemt net zo goed het zicht op hoe het echt gaat met de Nederlanders. Er moet toch een middenweg zijn, een economie die dichter bij de mens staat, maar ons niet terugvoert naar de geldnood en de verplichte, benauwende saamhorigheid van vroeger?

'Nee zeg, alsjeblieft!' Frida en Frans van Harlem wonen even verderop in de Uitenboschstraat en herinneren zich nog precies hoe dat was. Frida: 'Buurvrouw had de sleutel en stond 's ochtends al bij ons in de woonkamer. Dan ging je naar school en bij thuiskomst was het huis nog steeds een grote troep, met het ontbijtlaken nog op tafel. Dan hadden ze de hele dag zitten sjekkie draaien en kletsen over de buurt. Zo ging dat bij iedereen, maar dat wilde ik ab-so-luut niet meer hebben in mijn eigen huis.'

Bewoner Bertus Kaal: 'Ik kan niet precies zeggen wanneer, maar de solidariteit liep geleidelijk af. Heel jammer, want je leefde lichter, spontaner omdat je contacten had.'

Belastinggeld

Die sociale structuren zijn inderdaad verdwenen en de burenhulp is vervangen door subsidies, vangnetten en uitkeringen. Met het gevolg dat de persoonlijke betrokkenheid verwaterd. Fiscaal geschiedkundige Frits Grapperhaus legde mij ooit duidelijk uit hoe dat werkt. 'Het begon met wat mensen in een nederzetting langs een pad. Ze wilden wat verdienen aan passanten en vroegen tol. In ruil wilden reizigers een veilige en verharde weg, want anders namen ze wel een andere route. Dus moest iedere bewoner arbeid bijdragen om het pad te verbreden en te bewaken, en dat is een vorm van belasting. Het steeds drukker verkeer trok rovers aan en dus moest de nederzetting worden versterkt, werd een dorp, een stad. Op een gegeven moment is dan niet meer duidelijk waar het belastinggeld naartoe gaat en dat is het moment dat de burger het gevoel krijgt dat hij wordt bestolen.'

Tijdens het wandelen door Overdie krijg ik een goed idee. Een plannetje waardoor de burger weer het gevoel krijgt invloed te hebben op zijn omgeving en het levensgeluk automatisch toeneemt. Het is heel simpel: laat iedereen zelf beslissen over de bestemming van tien procent van zijn belastinggeld. Met wat overblijft kan Den Haag nog prima de grote lijnen in stand houden en bijsturen, maar over die tien procent heeft alleen de belastingbetaler direct iets te zeggen. Er zijn wel beperkingen: het geld moet naar de buurt waarin je woont, zodat je ziet waar het geld terecht komt. Bij het buurthuis, of de voedselbank, of voor die nieuwe boom op het plein. Opeens weet ik het zeker: Nederland zal verstandig staan van zijn hervonden solidariteit en naastenliefde.

Huurfietsjes

Maar er klinkt schamper gelach. Dat is Hans Eland, die een antiquariaat runt aan het Kanaal. 'Denk je nou echt dat het geld hier terecht komt? Welnee, daar gaan zich allemaal ambtenaren mee bemoeien en dan blijft er weinig van over.' Hij ziet het zelf gebeuren in deze Prachtwijk. 'Dan komt er weer zo'n groep van de gemeente, provincie of het rijk langs het raam. Je herkent ze meteen, omdat ze met de hele ploeg op hetzelfde type huurfietsjes rijden.' Waar het geld voor de buurt precies blijft, dat is hem niet duidelijk. Wel is er een vrolijke site van opgericht onder de energieke slogan 'Overdie Leeft!'. Het logo grijnst je tegemoet in olijke zuurstokkleuren die doen denken aan reclame voor waterijsjes. Opgelegd geluk. Nou nee, dat zal vast niet werken.

Maar dat maakt die tien procent buurtbelasting nog geen slecht idee. Ik wil het voorleggen aan Grapperhaus, die ooit als staatssecretaris van Financiën de btw heeft ingevoerd. Maar hij is eerder dit jaar overleden en in Overdie is de burenhulp intussen op sterven

na dood. Hoewel. Frans en Frida van Halem gooien hun *Noordhollands Dagblad* altijd door de bus bij een overbuurvrouw die het moeilijk heeft. 'Van de zomer gingen we naar de camping in de buurt en lieten het bezorgadres overzetten. Maar we voelden ons de hele vakantie zo schuldig, moesten er steeds aan denken dat ze die krant niet meer kreeg.'

Volgende week in aflevering 2: De voordelen van negatieve groei voor ons geluk en een bezoek aan Lisseven in Waarle, een van de rijkste wijken van Nederland.

Geldmaand bij Holland Doc Radio

Alles draait om geld bij Holland Doc Radio op zondag 5, 12, 19 en 26 september, om 21.00 uur op Radio 1. Hoe belangrijk is geld eigenlijk? Hoe worden we snel rijk? Hoe moeten we ons geld goed besteden? En hebben we wel per se geld nodig? De redactie van Holland Doc Radio nodigde acht programmamakers uit hun licht hierover te laten

schijnen.

5 september: *Willem Middelkoop maakt geld van Gilles Frenken; Argentijnse toestanden* van Marloes Lazal.

12 september: *Vader en zoon* van Ant Haima. *Funemployment* van Aida Grovestins en Caroline Dijkmeester.

19 september: *Arme rijkards* van Bente Hamel, Gerrit Kalsbeek en Maartje Duin; *De overval* van Bianca Tan.

26 september: *Een leven zonder geld* van Johan Dibbets; *Monopoly het best verkochte bordspel ter wereld!* Een documentaire van Pamela Sturhoofd.

Ook het digitale televisiekanaal **Holland Doc24** brengt rond dit thema een speciale programmering: documentaires met het motto 'Je geld of je leven'. Van maandag 6 t/m zondag 12 september. Zie voor de uitzendtijden: www.hollanddoc.nl

Holland Doc radio

► ZONDAG, RADIO 1, 21.04-22.00 UUR

gerritsen

Mop

Op de verjaardag van mijn vader vertelde ik over de eerste keer dat ik een stijve lul zag. Ik dacht dat het wel kon. Er waren net allemaal schuine moppen verteld, en de een was nog grover dan de andere (veel vrouwen die bij dokters kwamen, 'artsen zonder grenzen' die aan hen zaten, etc.).

Dus ik riep vrolijk: 'Ik weet nog goed, de eerste keer dat ik een stijve lul zag!' Onmiddellijk voelde ik ongemak in de groep, maar ik dacht toch nog: gewoon goed vertellen dat verhaal, dan komt het wel over. Het zit namelijk zo, ik ben nog steeds onder de indruk van de eerste keer dat ik een stijve lul zag. Misschien omdat het ook vlak voor mijn ontmaagding was en ik zo weinig tijd kreeg om aan het beeld te wennen. Ik kende het begrip 'stijve lul' wel, maar ik had er nog nooit daadwerkelijk een gezien. Ik dacht dat er bedoeld werd dat het mannelijk geslachtsdeel *iets* stijver werd, *iets* harder. Nooit had ik kunnen vermoeden dat het werkelijk recht vooruit kon staan, in een hoek van negentig graden. Ik had eens een filmpje gezien op televisie waarin mannen kranten om hun stijve lul hadden hangen, alsof het een handdoekrekje was, maar de lul zelf was daarbij niet in beeld, dus ik dacht dat het een grap was. Dat zoiets niet echt kon.

Tot ik mijn eerste vriendje, die niet zo verlepen was, met zijn stijve lul zag rondlopen en ik letterlijk dacht: 'Dat... is wel heel erg overdreven.' Ik dacht het emotieloos, alsof ik een striptekening zag. De zin is me meer dan het beeld nog, altijd bijgebleven: 'Dat... is wel heel erg overdreven.'

Ik vertel vaker over die verbazing van mij destijds en verwacht steeds weer bijval. Mannen die zeggen dat ze er ook aan moesten wennen bijvoorbeeld. Meestal vallen de reacties me tegen. Maar zo weinig bijval als op de familieverjaardag heb ik nog nooit gehad. Ach, al tijdens het verhaal begreep ik wel dat het een grove inschattingfout van mijn kant was. Moppen vertellen is iets anders dan de werkelijkheid. Hoe grof de mop ook is, hij kan altijd wel, maar persoonlijke bekentissen op het seksuele vlak... en dat in de buurt van je ouders... Hoe meer ik erover nadenk hoe dommer ik het vind.

Misschien is het voor een column ook wel niet zo gepast.

Sorry.

Ik vertel maar gewoon even een mop.

Komt een vrouw bij de dokter.
'Dokter, ik heb zo'n last van haar op mijn borst.'
'O,' zegt de dokter, 'en waar zit het dan precies?'
'Nou,' zegt ze, 'echt van mijn kin, tot aan mijn lul.'

■ ESTHER GERRITSEN